

Če še zraven pomislimo, da se pripeti solnčno celotno mrknenje sploh še le po 150—200 letih v enem in istem kraju, da pač večkrat taka prikazen megljeno vreme zakrije našim očesom, in da to ne trpi čez 4 do 5 minut; moremo lahko razumeti, da so natančne preiskave v tem zelo težavne. K temu cilju in koncu je treba, da se združi več zvezdoznancov.

§. 41. Kroglotno solnčno mrknenje nastane, kadar je luna videzno manjša od solnca, za tiste kraje, ktere ravno zadene „tamna senca“. Pri tem mrknenju vidimo okoli lune svetli solnčni pas, kateri je povsod enake širjosti (za sredo prigodbe), za tiste kraje, ktere ravno zadene tamna senca.

Mračina je tukaj veliko manjša; zvezd navadno ni viditi (včasih le Venere). Kadar je nebó oblačno, ima neko zeleno barvo. Od tistega kraja, kjer začne mrknenje na zemlji, vleče veter že pred začetkom kroglotnega otamnenja.

Zažigavno steklo (Brennglas) obnemaga, toplomer, če ga posijejo solnčni žarki, pada; če je pa postavljen v senco, se nič ali le prav malo spremeni.

Kroglotno solnčno mrknenje je navadno ravno tako malokdaj viditi, kot celotno.

§. 42. Vsako celotno in kroglotno solnčno mrknenje se začneja in konča z delotnim mrknenjem. Delotno mrknenje se ne pripeti tako malokrat, obče nastane vsako tretje leto enkrat za isti kraj, pa ono navadno nima sosebnih prikazin.

Začetek in konec mrknenja je težavno natanko opazovati, ker je vtis v solnčni rob od lune zelo raven, in ga navadno vidimo še le takrat, kadar je že precej solnca pokritega. (Dal. prih.)

Ozir po domačii.

Cerknica in njena okolica.

Popisal Andrej Likar.

Vvod.

Ako premišljamo slavne djanja nekdanjih Grkov in Rimljanov, pa tudi družih narodov, vriva se nam nehotoma vprašanje: Kaj jih je navduševalo k tolikim djanjem, ki jih bo občudoval svet, dokler se bo snovala zgodovina človeška? Ljubezen do domovine! je kratek, pa neizrekljivo veliko pomenljiv odgovor. Ta ljubezen jim je ogrevala njih domorodno srce; ona je pokladala vnetim govornikom presunljive besede na jezik, besede, s kterimi so vžigali svoje rojake za blagor domovinski, ona je brusila britke meče in ostre sulice hrabrim vojščakom, s kterimi so hodili nad svoje sovražnike, ter zmagovali ali pa umirali za priljubljeno domovino. Ljubezen do domovine jim je bila sijajna zvezda vodnica vseh njih slavnih početij. Pa tudi je ni bilo pri njih bolj zaničljive stvari, kakor je bil izneverjenec ali izdajavec domovinski. Bil jim je izvržek, po pravici vreden vedne sramote.

Kdo bi nam toraj zameril, ako ljubimo svoj narod, ter se ponašamo s svojo domovino? Kdo bi se hudil nad nami, ako se poganjamo pošteno za lepoto svojega jezika in za obveljavo narodne ravnopravnosti, ki so nam jo spoznali mili naš vladar? Poštenjak je samo tisti, kdor spoštuje druge, pa ne zaničuje tudi samega sebe. „Kdor zaničuje se sam, podlaga se tujčevi peti“ — preimeditne, veliko premembne besede! Stanovitnost v veri, zvestoba do vladarja, ljubezen do domovine in narodnosti, te besede se lesketajo z zlatimi črkami na naši zastavi, ki ponosno vihrá pred nami, ki nas vodi v boji za narodne pravice in nas bo gotovo pripeljala poprej ali pozneje do častiljive zmage.

Človek je take nature, da ljubi le to, kar pozná tudi. Za reč, če še tako lepo, pa nam ptujo in neznano, ni prostora v našem ljubijočem srcu. Kdor pa spozná kako reč in vidi njene lepe lastnosti, priljubi si jo tudi, gorí za-njo in jo brani proti krivičnim napadom.

To veljá tudi od domovine. Le kdor pozná svojo domovino, le tisti jo ljubi tudi, daruje ji svoje moči ter dela nevtrudno za dušni in telesni blagor svojih rojakov. Pripomoči nekoliko k spoznanju naše mile domovine, Ti hočem, preljubi bravec, popisati izmed najlepših krajev slovenskih gotovo ne zadnjega naše kranjske dežele, namreč:

Cerknico in njeno okolico.

Rakek.

Kadar je raztopilo žarno pomladansko solnce snežno odejo, v katero povita je zemlja počivala zimske dni, in se je že zopet oblekla v zeleno s cvetkami pisano obleko, zapusti za nekoliko dni mestni hrum in šum, vsedi se v voz, ki ga tira železni hlapec iz Ljubljane v Trst ali pa nasproti in pihal in sopel bo s teboj urnega teka po notranjskih zavinah naprej. Komaj si boš ogledal nekoliko ljubljansko močirje ali kameniti Kras, že zaslišal v nekako tujem akcentu, kakor bi bil v sredi Germanije, kondukterje kričati: „Station Rakek!“

Tukaj, prijatelj, stopi z voza, postoj nekoliko na kolodvoru, ozri se proti severju in raduj se nad prelepim prizorom. Pred seboj vidiš gorensko gorovje, mejnike kranjske dežele. Med njimi kipí proti nebu orjaški Triglav in gleda, kaj delajo Slovenije sinovi okrog. Mogočni Triglav, sedež vmišljenih bogov naših prededov, povej nam, kaj si vidil, kaj doživel, odkar te je postavil ondi večni Mojster? Vidil si ljute boje malikovavstva s krščanstvom, vidil si, kako so divjale sovražne čete, ter mesarile in klale miroljubne Slovane, vidil si požgane mesta in vasi, vidil si — krvave minule čase.

In kaj vidiš sedaj! Okrog tebe se širi narod slovenski, majhen po številu, pa jak in krepak z umom in dlanjo. Njegovi sinovi stojé visoko v duhovnih in državnih službah, na strani njegovih sinov je po navadi zmaga v vojski. Pod tvojimi nogami izvira bistra Savica, ter podí naprej svoje valove in nosi srčne pozdrave bratom na jugu. Iz njenih valov je pil čisto poezijo neumrli Vodnik, slovenski budnik. Narod vstaja, vzdihá: kdo kliče na dan? gré pošteno in možato za svojim vodnikom trnjevo pot, katero je tudi on hodil.

Ko si si ogledal do zdaj gorensko prizorje, stopi na kraj kolodvora proti zapadu. Tukaj vidiš pred seboj prijazno vas Rakek, ki šteje kakih 60 hiš z majhno, sv. Urhu posvečeno cerkvico, podružnico cerkniške fare. Podružne cerkve po deželi so po navadi samo blagoslovljene po kakem duhovnu, ta pa je bila posvečena po škofu, kar priča dotično zanimivo pismo, ki se glasi v slovenski prestavi: „Mi Ursin de Berthis po milosti Božji in apostoljskega sedeža škof in knez tržaški voščimo vsem vernim, sedanjim in prihodnjim, ki bodo to pismo brali ali poslušali, srečo in vse dobro v Gospodu, ter jim dajamo na znanje, da smo s privoljenjem prečastitega gospoda Frančiška, oglejskega patrijarha, škofa tega kraja, s pomočjo sv. Duha z lastnima rokama posvetili po šegi in navadi rimske cerkve v pondeljek, 4. julija preteklega leta, v cerkvi sv. Urha na Rakeku, ki je cerkniška podružnica; v čast imenovanega svetnika véliki oltar, in da smo položili va-nj svetinje sv. Blaža, škofa in mučenca, sv. Krizogona mučenca, sv. Marka papeža, in sv. Antona opata, in da smo dodelili odpustke vsem omenjenemu posvečevanju pričujočim. Tudi podelimo odpustke 40 dni vsem obojega

spola, ki bodo to cerkev in oltar obiskali v obletnico njenega posvečenja. Ravno tisti dan smo blagoslovili tudi ondotno pokopališče. Dano v Trstu v škofijski palači 4. februarja 1606. Ursin, škof tržaški l. r.“

Prec zunaj rakovskega kolodvora, na cesti proti Cerknici, je veliko tržišče za les. Tržni dan je vsak četrtek. Čuda veliko lesa, žagane in tramov se prodá tukaj, kar daja Rakovcom lepe dohodke, vsako leto nad 600 gold. S temi dohodki, ako modro gospodarijo z njimi, si omislijo sčasoma lahko veliko koristnih naprav za sosesko. Ako naložé vsako leto nekoliko teh dohodkov, nabrala in narastla se bo v več letih tolika istina, da bodo imeli lahko tudi lastnega duhovna in lastno šolo, če ne bodo morebiti rajše s cerkniško starodavno in častitljivo faro sklenjeni ostali.

Z Rakeka pelje lepa in zložna, z velikim trudom in znojem izdelana cesta proti Cerknici, Grahovem, Ložu, Prezidu, Čubru, in se bo menda izdelala naprej na Hrvasko. Že zdaj gre po tej cesti voz za vozom, kaj bo še le potlej, kadar bo vsa cesta, kakor je osnovana, tudi popolnoma dovršena! Zares, tudi v tem oziru se odpira Rakeku nepregledna prihodnost. K velikim in lepim sedanjim poslopjem g. Lavriča in Kanca se bodo čez leta pridružile ob tržišču nove in bodo dajale Rakeku čisto drugo, rekel bi, mestno obličje.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Slovenska imena na slovenskorimskih spomenicih najdenih v kranjski deželi.

Spisal Dav. Terstenjak.

Na desno od ceste, ktera drži od vasi Staje v logove imenovane: „na Brdu“ se najde rimsk spomenik visok 4' 7" in širok 3' v pečino vsekan. To pečino imenuje ljudstvo: „stari dedec.“ Napis tega spomenika se glasi po dr. Ulepič-evem berilu (Mitth. des histor. Vereins für Krain leta 1846 str. 39): „PLETOR LAEPIVS vivus fecit sibi et MOIOTAE uxori defuncta annorum quinquaginta.“

Vse tri imena so po koreniki in obliki slovenske. Pletor, od pletem, pomenja, kar latinsko ime: Textor; zavoljo suffixa primeri imena: Šetor, Sipor, Cipor, in besede: prapor, govor, tabor itd., spomni se navadnih slovenskih imen: Pleteršek, Laepius, od lep, pulcher, fortis, bonus, ali od lep, viscum, lepak, viscum album, die Mistel, kateri je bil pri nekdanjih Slovencih zelo časten in kteremu so pripisovali ravno takošne moči, kakor Rimljani (glej: Plin. histor. nat. 16, 44) in Nemci (glej Mythol, Grimm, 1148) in Škandinavci (glej: Finn Magnusen, lex. myth. 240).

Lepo slovensko ime je tudi Mojata od moj, po obliki, kakor: dobrota, slepota itd. Pri Srbih so še dandanašnji takošne osebne imena navadne, postavimo: Mojaš, Mojanka, Mojana (Vuk, rječ. s. v.).

Na zunanjem zidu duhovnega semenišča v Ljubljani nasproti stolni cerkvi se najde kamen s sledečim napisom: „OPPALO Firmi filio defuncto annorum quinquaginta et conjugii RECAE BVIONIS filiae vivae et filius secundus defunctus annorum quinquaginta quinque, et Severa Antonii filia defuncta annorum quinquaginta.“ (Mitth. 1846, str. 27.)

V tem napisu nahajamo tri slovenske imena in sicer: „Oppalus = Opal, od staroslov. op, apex, zato ime reke slovanske: Opava = ex apice fluens, in apice oriens, Opovo, ime kloštra na fruški gori na vrhu opu stoječega. Opal po obliki kakor imena: Kobal itd.

Reca na prvi pogled ime pri nekdanjih Slovencih

čislane živali (primeri moj članek „o zlati utvi“ v letošnjem „Glasniku“), Bujo od buj, firmus, heftig, kräftig, frisch, feurig. Pri Srbih še dandanašnji to ime radi pridevajo moškim osebam, postavimo: Bujan, Bujo itd.

Se enega spomenika naj omenim z napisom:

„SECCONI NAMMONIS annorum quinquaginta defuncto, et REGAE Tertii filiae defunctae annorum undecim, et Rustico Secconis defuncto annorum viginti, et MANVNI aviae annorum centum Quintus et (B)enignus vivi posuerunt.“ (Mittheil. 1847 str. 16).

Tukaj najdemo slovenske imena Seko, Nam, Rega in Manun. Osebne imena: Seko, Sekula, Sekana še so sedaj pri Srbih navadne (glej Vuk, Rječ. str. 675). Korenika je znana; manje pa korenika nam.

V sanskritu pomenja korenika nam, neigen, sich neigen; iz pomena „klanjanja“, „klonitve“, pa je postal pomen počtovanja, častitljivosti, zato sanskr.: namas, zend.: nemanh, Verehrung, Anbetung, Lob, Preis, in Indi še dandanašnji molijo: Čiva, Čivaja nama, Čivae Deo laus, adoratio, gloria.

To besedo nahajamo na tako imenovanem burgheskem biku v Rimu v rimskem napisu: „Nama Sebesio Deo soli invicto Mithrae!“ (Muratori, Nov Thes. Inscr. pag. 918); dalje v napisu latinskem „in villa Tiburtina Hadriani Soli invicto Mithrae, sicut ipse se in visci jussit refici Victorimos Caes. n. verna dispensator numini praesenti suis impendiis reficiendum curavit dedicavitque — Nama cunctis.“ (Glej „Wiener Jahrb. der Literat. II, 305).

Iz te korenike nam je po učenem Kuhnu, „weil die Thiere ihre Häupter zur Weide neigen“ — latinska beseda: nemus, in ker „in nemore“ so bili prve veže Božje, tedaj iz te korenike po Grimmu in Kuhnu keltski: nemet, templum, ali pa še boljše pomenja nemet, kraj, kjer se nama, „wo man sich neigt, verehrt, lobt, anbetet.“ *)

Učeni jezikoslovec Kuhn piše dalje: „Unsere gemeinsamen Vorfahren weideten ihre Heerden nicht in den kahlen Steppen, sondern auf den bewaldeten Bergen Hochasiens, darum wurde der Hain „nemus“ auch ihr erster Tempel, denn wo anders hätten sie die Gottheit herrlicher erkennen und sich näher wähen können?“ Zato iz nam latinski: nemus po Kuhnu, kakor je že bilo rečeno, dalje keltski: nemet, templum, primeri: nimidae starih Nemcov ložne božice pri Tacitu, grški: νομος, Weideplatz, litevski: namas, templum, domus itd.

Imamo li tudi v slovanščini to koreniko? Da! ali po izmeri glasnikov m in n. Staroslov.: manoti, za: namoti, innuere, inclinare, winken, neigen. Glasnika m in n se rada menjata, primeri srbski: namastir, za mancastir, letsko: mems = nems, slov. nem, mutus.

Besedo nama, nema v pomenu nemus, νομος, pašna, Weide, Weideplatz so tudi nekdanj poznali Slovenci, zato se veli pašna planina nad Gornjim gradom Menina za Nemina, in na Pohorji se pastir, kateri na planine živino na pašo goni, veli: Namoš. V starotrški fari blizo Slovenjega Gradca še so rodbine z imenom Namoš, Namis in Names. Primeri staropoljske topične imena: Namoslavje, srbske imena: Neman, Nemanja, in ime solnčnega božanstva severoslovenskega Nimis = Apollo νομος, der Weidengott. V polsko-slovanskem narečju se glasnik a pogostoma spreminja v i (glej: „Šafařík Slaw. Alterth.“ II, 619.)

Namo, toraj pomenja, kar νομος, Nimis, Nemanja. Janežič ima v svojem slovníku (s. v) „nameti“ v višebroji „die Winke“. Toraj še je beseda

*) Kuhn v „Weberovich Indische Studien“ str. 338.

100 gold. a. v. koj ali pa 110 gold. a. v. v peterih letnih obrokih odrajtati.

Kdor dela v treh letih potem, ko je na svitlo prišlo, ne vzame, zgubi pravico do njega.

3. Tretjina vložnin in darov, ki vsako leto pritekó v matico, naj se na obresti hipotekarno gotovo naloži, dve druge tretjini pa kakor tudi kapitalne obresti in izneski poprodanih založnin se porabijo vsako leto za matične namene. Iz tega denarja se tudi poravnajo upravni stroški.

4. Treba je, da se pri matici slovenski ustanovi knjižnica, ki bode obsegala vse slovenske knjige v najširjem pomenu, pa tudi druge slovanske in take neslovanske knjige, ki o slovanstvu sploh ali posebej govorijo.

5. Ud biti matici prestane: a) kdor se prostovoljno odpové, b) kdor umrje, c) kdor tri leta podpisan prispevek dolžan ostane, d) kdor se nevrednega skaže. Glavni zbor ima pravico to spoznati in izreči.

To bi bilo tedaj blizo osnova, na kateri podlagi bi se rodoljubi pozvati mogli, da se izrekó, hočejo li pristopiti ali ne.

Ako se 600 udov nabere, kar kapital od 30.000 gold. representuje, ako tudi više prispevke, ktere bi premožni rodoljubi morda darovati blagovolili, je podvzeto delo po naših mislih zagotovljeno. Udje naj se potem pozovejo v glavni zbor, ki ima voliti odbor obstoječ iz 30 odbornikov, katerih naloga bode pravila v končni veljavi izdelati in v potrjenje slavni vladi predložiti. S tem bi bila slovenska matica ustanovljena. Ena reč se nam pa še neobhodno potrebna zdí in sicer ta-le: Kakor hitro dobimo od naših vodij, katerim se celo podvzetje prav za prav izroči, ugoden odgovor, se mora gledati, da obljubljeni prispevki koj teči začno, kajti to je bistvena potreba celemu početju, o katerem ni dvomiti, da dobí potrebno število udov in dovoljenje na dotičnem mestu. Prvi denar bode tukaj setev, ki obilen sad prinese in tudi po izgledu vabi. Denar je pravo delo, vse drugo le mrtva beseda. Bog pa naj blagoslovi naše početje, da se širi prava krščanska omika in poviša slava našega premilega naroda!

Zvedite dragi Slovenci tudi imena milih rodoljubov, ki so se prvi zavezali za utemeljitev matice slovenske svoje obilne darove po mariborskem načrtu, kateri, se vé, da se bo prevdaril in popravil, ako bo treba, po posvetovanji dotičnem. Ti gospodje iz Štajarskega so:

Dr. Vogrin, korar in profesor bogosl. v Mariboru. Dr. J. Ulaga, profesor bogosl. v Mariboru. Dr. Dominkuš, pravdosrednik v Mariboru. Franc Kosar, duhovni vodja v mariborskem seminišču. Mihael Pikel, stolni dekan in vodja seminišni v Mariboru. Dr. Prelog, zdravnik v Mariboru. Jan. Rupnik, trgovec v Mariboru. Dr. Val. Pavlič, pravdosredni koncip. v Mariboru. Jos. Gorup, denarničar pri podvzetništvu koroške železnice v Mariboru. Jan. Majciger, gimn. profesor. Dr. Srnec, pravdosredn. koncipist. Fr. Verlič, kaplan v Lembahu. Eman. Chocholešek, inženir. Josip Šuman, gimn. profesor. Jakob Roj, c. kr. uradnik. Božidar Šinko, profesor bogoslovja v Mariboru. Dr. Radaj, c. k. bilježnik v Mariboru. F. Jančar, kaplan pri sv. Benediktu v Slov. goricah. Dom. Čolnik, posestnik na Drvanji v Slov. goricah. J. Junkar, inženirski asistent. J. Budau, vodja podvzetništveni pri koroški železnici, za svojega sina: J. Bernarda Budau v Gorici. Juri Tuttek, dekan pri sv. Lenartu v Slov. goricah. Franc Šrol, kaplan pri sv. Lenartu v Slov. goricah. Dr. Jan. Petovar, notar. koncipist. Edvard Knez, c. k. notar pri sv. Lenartu v Slov. goricah. (Konec prih.)

Slovensko slovstvo.

„Glasnik“ naznanuje v poslednjem svojem listu, da družba sv. Mohora v Celovcu bo izdala še pred koncem julija mesca 4 nove knjige: natisnjene so že

g. Lesarjeve „Zgodbe sv. cerkve“ (7 pôl); te dni se dokončá Ciglerjeva povest „Deteljica ali življenje treh kranjskih bratov francozkih soldatov“ (tudi 7 pôl); še ta teden pojde v natis 8. zvezek „Večernic“, prve dni prihodnjega mesca pa „družbini koledarček“ za prihodnje leto.

„Cvetja“ 12. vezek je ravnokar prišel na svitlo. Začenja se v tem zvezku Sofoklov „Ajant“, žaloigra, ki jo je iz grščine poslovenil Kračmanov Matija (Valjavec). — Naj prevode različnih klasikov beró nevedni zaničevavci jezika slovenskega, pa potem, če so pošteni, naj rekó: ali je jezik naš res tako otroče, da ne more ne v šole ne v kancelije?

Ozir po domači.

Cerknica in njena okolica.

Popisal Andrej Likar.

(Dalje.)

Zdaj, dragi prijatelj, ko sva se ozrla nekoliko po Rakeku, pojdiva počasi proti Cerknici, kamor peljete dve cesti, na desno nova in zložna, na levo pa stara, nekoliko bolj strma in krajša. Peljala bi se tudi lahko, ker voznikov ali fijakerjev je nekaj za silo tudi na Rakeku. Pa ker je lep pomladansk dan in sva spočita oba, pojdiva rajše peš po stari cesti. Glej tam gori na levo, dober četrtlej ure od Rakeka v grmovji, je bila o francozki vojski gorka bitva med Francozi in Hrvatji. Rajni gosp. Blaž Kersnik, brat nepozabljivega domoljuba profesorja Janeza Kersnika, ki je tiste leta kaplanaril v Cerknici, mi je pripovedoval pred nekterimi leti, da so stali takrat tam gori Francozi, čez Bloke pa so prišli Hrvatje na Cerknico. Oddelek Hrvatov je šel naravnost proti Francozom, drugi oddelek pa je peljal cerkniški šolski učenik skrivej čez Brodec proti Rakeku, kodar je speljana zdaj nova cesta, tako, da so prišli ti Francozom za hrbet, in so jih z unimi nekako zajeli. Hud boj se uname; Hrvatje zmagajo, veliko Francozov obleži, drugi beže. Rajni gosp. Blaž je skrbel potem, da so jame skopali in ubite pokopali dalječ preč od njih prave domovine, pa ne v mirne počivališča, ker volkovi so prihajali ponoči, jih izgrebljevali in mastili se ž njimi. O nenautljiva človeška častilakomnost! Zavolj pesti zemlje se mora velikrat prelivati v potokih človeška kri, v najboljših in veselejših letih mora zapustiti mladeneč dom, ljubljene in ljubijoče stariše, da počiva v ptuji zemlji padel kakor žrtev človeške strasti.

Pa naj počivajo v miru umrli spolnivi svoj poklic, pojdiva naprej še nekoliko tjè do vrha in glej, tukaj sva pri kapelici. Krasni prizor se odpira najnim očem, cerkniška planjava se razprostira z vso svojo lepoto pred nama. Na levo proti vzhodu visoko kipí do vrha poraščena Slivnica, bivališče nekdanjih točodelavnih in viharnih copernic, pred nama proti jugu prijazno kraljuje Križna gora, kjer je nekdanj premišljeval prezgodaj umrli domoljub, g. Jožef Bevk, srečo in nesrečo svojih rojakov, na desno bolj zadej se oblakov dotika notranjski velikan, visoki Snežnik, in proti zapadu hrani v sebi jezerske zaklade lesoviti Javornik. In tukaj na planem pred nama je farni trg Cerknica z drugimi prijaznimi vasmí in z dalječ po svetu slovečim jezerom na ravnini čez dve uri dolgi in široki. Pa namesti da bi šla po stari cesti od kapelice naravnost v Cerknico, zakrniva jo na desno po zelenih senožetih navzdol v prijazno dolino na

Loško.

Ko ogleduješ tukaj staro razpadlo zidovje, mislil si boš, da so nekdanj divjale tukaj strašne vojske, puštvíši za seboj pogin in razpad. Ne, ljubi moj, motiš se,

glej, te razvaline so nasledek tiste nesrečne teorije, ki se je bila začela v preteklem stoletju na Francozskem, razširila se je potem po Nemškem in je obrodila tudi pri nas svoj strudeni sad s tem, da je stegnila svoje olikane prste po mirnih samostanih in njih premoženji po svoji modri ravnanje cerkvene zadeve.

Nekdaj so prebivali v Bistri (Freudenthal) med Vrhniko in Borovnico samotarci (mnihi) Kartuzijani. Tukaj na Loškem so imeli svoje posestva. Vès svet doli od kapelice med staro cesto in vrhom nasprotnega hriba, in spodej v dolini skorej tjè do nove ceste, je bil njih. V sredi tega posestva, na vzvišenem mestu je bil gradič Loško po imenu, nemški Thurnlak. Gradič je imel dvoje nadstropij in več malih izbic ali celic. Pred gradičem je bilo lepo ravno dvorišče, obzidano in z dvema stolpičema za brambo proti Turkom prevideno. Na južni strani v kotu dvorišča je bil velik vodnjak, obzidan z rezanim kamnjem. Zunaj dvorišča nekaj korakov preč je bilo drugo poslopje, spodej za družino, zgorej pa so bile menda žitne shrambe. Prec za tem poslopjem je stal prostoren zidan konjsk hlev s kamnitimi žlebovi ali jasli za 16 kónj, spredaj pa je bil spet drug vodnjak. Še en hlev je bil nekoliko bolj spodej za govejo živino in drobnico. Za streljaj delječ za gradičem proti severju pa je bila cerkvica sv. Notburge v sredi med košatim hrastjem, kjer so prelati maševali vsaki dan ljudem, kadar so na tlaki ali senožeti kosili ali drugač polje obdelovali. Nad gradičem okrog do vrha so bile senožeti, pod gradičem na planem je bil najpopred velik z mnogoterim sadjem zasajen vrt in naprej proti Cerknici same njive. Od gradiča proti Cerknici je peljala vozna pot, ki se imenuje še dandanašnji „prelatova pot.“

Tukaj v gradiču na Loškem so prebivali, zlasti poleti, bistriški prelati, rekel bi, v najprijaznišem kraju cerkniške okolice. Najimenitniši med vsemi prelati je bil Gregor Čryič. Njegova slava se še zdaj razširja od ust do ust. Živel je tukaj okoli leta 1660. Bil je on prelat v Bistri, fajmošter v Cerknici, apostoljski misijonar in škof (in partibus). Vse te imena, zedinjene v eni osebi, pričajo njegovo imenitnost. Ljudje ga imajo sploh za svetnika. Pokopan leži v cerkniški farni cerkvi v lastnem grobu pred stranskim oltarjem sv. Ane. Tako je bilo na Loškem nekdanj, in kako je pa sedaj?

Tukaj se vidi, kako minljivo je vse, kar delajo človeške roke. Kjer je bil nekdanj prijeten raj, je zdaj žalostna pustota — Kajnovno znamenje, pritisnjeno na čelo civilizacije preteklega stoletja. Ko se je bil vzdignil hrup zoper samostane in jih je bila jela vlada prodajati privatnim, so bili kupili samostan v Bistri predniki sedanjega blagorodnega gospoda Galeta in ž njim tudi Loško. Obdržali so pa bili tukaj le pravice in patronstvo cerkniške fare sebi, posestvo drugo pa so bili razprodali na drobno. Zidišča in nekaj zemlje so bili kupili gospod Obrezovi predniki v Cerknici, drugi ostalo. Ker pa ni kazalo zidišč v dobrem stanu ohraniti, razpada, kar še ni razpadlo. Na zadnjem vrtu štrli le sèm ter tjè kak strmelj po koncu, hlevi so do tal podrti, hiša za družino je pred kratkim prišla ob streho, od cerkvice se zna komaj, kje je stala, in gradič je bil požgal pred mnogo leti nek hudobnež, tako, da zdaj še nekaj zidovja stoji ondi, kjer so nekdanj pobožni samotarci v psalmih Boga hvalili. Samo Bogu je še prizanesla razdiravna roka, to je: sv. razpelo (britki martri), ki še zdaj stoji kmalo pod gradičem pri prelatovi poti proti Cerknici. To razpelo je pa tudi res mojstersko delo podobarstva. Izvrstno zrezljana podoba iz trdega hrastovega lesa je nad 4 čevlje visoka. Pravijo, da jo je rezljal nek Kartuzijan v Bistri. Tako, dragi moj, je zdaj na Loškem, nekdanj toliko lepem kraju. Kadarkoli sem se sprehajal v tem kraju, četudi v družbi presrčnih

nepozabljivih mi prijatlov, gospoda A. O. ali M. H., vselej so me obhajale otožne melanholične misli o minulosti in sedanosti, zato se poslavljam za vselej od vas, mili mi kraj, dragi mi prijatli, spominjevaje se vas do zadnjega zdihljeja, Bog vé, ali nas bo še kdaj skupaj pripeljala njegova previdnost. (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Kratek ogled nekdanje Poljske, njene zadnje osode in pa osode njenega zadnjega kralja Stanislava.

(Konec.)

Kosinski posluša ga pazljivo. „Pa“ — mu reče — „ako vam dovolim, kar mi svetujete, peljaje vas nazaj v Varšavo, kakošen nasledek bo vse to imelo? Mene bodo vjeli in djali ob glavo.“ „Jaz vam obljubim“ — odgovori na to kralj — „da se vam ne bo nič hudega zgodilo. Ako se pa ne zanesete na moje poštenje, pobegnite, dokler morete. Jaz bom že našel pot h kakemu varnemu kraju, pa tudi za vas bom skrbel, da vas bodo vaši preganjavci iskali po poti, ki bo ravno nasprotna tisti, ki si jo izvolite za pobég.“ — Kosinski, po teh besedah ves presunjen, se vrže na kolena pred kralja, prosi ga odpuščenja za to, česar se je bil dozdej nad njim pregrešil, in mu prisega, da ga bo odslej na vso moč branil proti vsem njegovim zarotnikom, pa se popolnoma zanašal za njegovo oblubo, da ga bo vedno imel v svoji kraljevi brambi. Zdej mu kralj svetuje, naj išče zavetja za obadva v nekem mlinu, blizo kterege sta se pogovarjala. Kosinski uboga, pa gré trkat na vrata; al nobeden ne dá odgovora. Razbivši tedaj eno šipo v oknu skozi luknjo prosi, naj dajo pomoči nekemu žlahnemu gospodu, ki so ga oropali tolovaji po poti. Mlinar se brani priti iz hiše, pa ju tudi ne pusti noter; žuga jima celó, da bo vstrelil, ako ne gresta svoje poti; — mislil je, da sta roparja.

Kralj spleza z velikim trudom gori do okna in zavpije v mlinarjevo izbo: „Prijatelj! ako bi bila tolovaja, kakor mislite, saj bi nama bilo ravno tako lahko priti v vašo hišo, kakor razbiti to šipo. Ako nečete tedaj, da dva vaša bližnja ne pogineta pomanjkanja pomoči na cesti, pustite naji noter.“ To obveljá, mlinar jima odpre, da gresta v hišo. Tukaj piše kralj Sobieskemu nekaj vrstic, ki mu jih je nesel mlinarjev sin. Sobieski se raduje, ko prejme listek, v katerem so stale te-le besede: „Po čudovitni moči previdnosti Božje sem ubegnul rokam tolovajskim. Zdej bivam v mlinu pri Marimontu. Pošljite po me brž ko je mogoče. Ranjen sem sicer, pa vendar ne nevarno.“

Sobieski precej stopi v neko kočijo in spremljan od čete konjikov se napoti h kralju. Pridši do mlina najde tam Kosinskiga, ki je, stražeč s svojim mečem v roki, ravno stal pri vratih. Ker spozná Sobieskega, ga tudi brez vse overe noter pustí. Kralj je ravno spal, ležé v nekem kotu na tleh, pokrit z mlinarjevem plajščem. Viditi tukaj najboljšega poljskega vladarja, s katerim so tako grdo in sirovo ravnali njegovi lastni podložniki, se Sobieski čuti, ko da bi mu se srce trgalo. Poklekniški na njegovo stran, ga prime za roko, in solze prelivaje kriči na vès glas: „Zahvaljujem vsegamogočnega Boga, da zopet vidim še živega svojega najvišjega oblastnika.“ Te besede ganijo vso mlinarjevo družino. Vsi hipoma pokleknejo pred kralja, kterege je zbudil Sobieskov glas. Dobri Stanislav, zahvaleč jih za njihovo blagočutje in dobroto, ukaže zdej mlinarju, naj pride drugi dan v njegovo poslopje, kjer mu želi skazati svojo hvaležnost. Kmali potem so oficirji in Sobieski poma-